

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۳۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۰۸

(صص ۸۵-۱۰۰)

ترجمه و بررسی دستوری یک متن غیردینی سغدی

(نامه چهارم سغدی)

سعید نظری*

چکیده

سغد نام باستانی منطقه‌ای در اطراف دره بدخشان در ماوراءالنهر بود. مرکز این منطقه شهر سمرقند است. مردم سغد در زمان ساسانیان به دلیل فعالیتشان در بازرگانی، به خصوص تجارت با چین و هند معروف بودند و یکی از قطب‌های اصلی اقتصاد ایران به شمار می‌آمدند. از این زبان در دوره ایران میانه آثار بسیاری بر جای مانده، که یکی از مهم‌ترین آن‌ها، نامه‌های کهن سغدی است. نامه‌های کهن سغدی به زبان و خط سغدی به سال ۱۹۰۷ میلادی توسط سر اورل اشتاین در یکی از برج‌های نگهبانی دیوار چین به دست آمد. این اسناد شامل پنج نامه کامل، و چهار تکه پاره شبیه به نامه است. نامه‌های سغدی تحولات سیاسی و اجتماعی مردمان آن روزگار چین را بازگو می‌کند. نامه چهارم از طرف مردی خطاب به شخصی از اهالی تورفان به نام «نیوا برت» در نهم آذر (سی نوامبر) سال ۳۱۳ میلادی نوشته شده است.

واژه‌های کلیدی: سغد، نامه‌های کهن سغدی، نامه چهارم

* استادیار فرهنگ و زبان‌های باستانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد سنندج ka.nazari89@gmail.com

مقدمه

نام سرزمین سغد را نخست در نوشته‌های کتاب دینی زردشتیان (اوستا)، در سنگ‌نبشته‌های فارسی باستان و در نوشته‌های مورخان یونانی می‌بینیم. سرزمین سغد را، از دید منابع تاریخی، ناحیه‌ای کم‌وسعت در کنار رود زرافشان می‌یابیم، اما کشف آثار و مدارک سغدی در گستره جغرافیایی عظیمی، از روسیه تا ترکستان چین (ایالت سین‌کیانگ امروزی)، حکایت از آن دارد که سغدیان روزگاری ساکنان چنین سرزمین پهناوری بوده‌اند؛ هرچند مطالعات دقیق‌تر نشان می‌دهد که آنان را باید صرفاً مهاجرانی در این سرزمین‌های بیگانه به شمار آورد.

سمرقند، پایتخت سرزمین سغد، از نظر سوق‌الجیشی نقشی بسیار مهم در جاده ابریشم، شاه‌راه تجاری میان چین و دنیای غرب، داشته‌است. بازرگانان سغدی در طول این جاده مهاجرنشین‌های متعددی احداث کرده‌بودند و منابع عربی و نوشته‌های مورخان اسلامی از مهاجرت سغدیان پیش از حمله اعراب و نیز از فعالیت‌های تجاری آنان سخن می‌گویند. نتیجه بارز این امر اهمیت یافتن نقش زبان سغدی، به‌صورت زبان میانگان^۱ در طول جاده ابریشم بوده‌است (زرشناس، ۱۳۸۰: یک).

آثار مکتوب بازیافته زبان سغدی برحسب موضوع به دو گروه دینی، و غیردینی بخش می‌شود. از آثار دینی می‌توان به متن‌های سغدی بودایی، دو کتاب «وستره جاتکه» (قریب، ۱۳۷۱) و «سوتره چم و پادافره کردار» (MacKanzie, 1970) و نیز متن‌های سغدی مانوی که متن‌های مجموعه تورفان را تشکیل می‌دهند (همچنین

^۱ Lingua Franca

متن‌های سغدی مسیحی همانند ترجمه بخش‌هایی از کتاب مقدس (Müller Lentz, 1934)، اشاره کرد.

آثار غیردینی شامل سکه‌ها، سنگ‌نوشته‌ها، نوشته‌های روی اشیاء سیمین، ... و دیگر اسناد و مدارکی که در تاریخ‌های مختلف و در مکان‌های متفاوتی نوشته شده‌اند، است. نامه‌های باستانی نیز جزو آثار غیردینی به شمار می‌آیند. این اسناد مشتمل بر ۹ نامه است که روی کاغذ نوشته شده‌اند و باستان‌شناس انگلیسی «مارک اورل اشتاین» آن‌ها را در ترکستان چین کشف کرد (زرشناس، ۱۳۸۰: ۱۷-۱۴).

در این مقاله به خوانش یکی از این نامه‌های باستانی پرداخته می‌شود. ازجمله مشکلات خوانش نامه‌ها، خط سغدی است؛ زیرا خط سغدی اقتباسی از خط دیوانی شاهنشاهی هخامنشی است. این خط دیوانی، خود از خط آرامی مشتق شده‌است. در نتیجه، شماری واژه آرامی با املای اصلی خود، و با نویسه‌های سغدی دیده می‌شود که معادل سغدی آن‌ها تلفظ می‌شد. این واژه‌ها «هزوارش» نام دارند و در متن‌های سغدی منتشرشده با حروف بزرگ حرف‌نویسی شده‌اند. برای نمونه: CWRH به معنای «خود، تن»، در زبان سغدی /γrīw/ تلفظ می‌شد.

از مشکلات دیگر خط سغدی می‌توان به املای تاریخی اشاره کرد. متن‌هایی مکتوب سغدی به سبب تاریخ درازمدت نگارش، واژه‌های بسیاری دارند که با املای تاریخی نوشته شده‌اند؛ برای نمونه واژه /əxšēθ/ به معنای «شاه» که مشتق از *xšāyaθya- (ایرانی باستان) است، و در خط سغدی 'xš'y''δ نوشته می‌شود.

۱-۱. دستاورد پژوهش

با بررسی این متون می‌توان ویژگی‌های صرفی و نحوی زبان سغدی را مشخص، و حقایق بسیاری درباره این زبان آشکار کرد. زبان سغدی یکی از زبان‌های گروه شرقی ایرانی میانه بوده‌است که در طول ده قرن (قرن‌های دوم تا دوازدهم میلادی)، مهم‌ترین زبان آسیای مرکزی، زبان تجاری جاده ابریشم و از دیرزمان ابزار ارتباط و پیوند فرهنگ‌های سرزمین‌های شرقی و غربی آسیا بوده‌است.

۲-۱. پیشینه پژوهش

نامه‌های باستانی سغدی در سال ۱۹۰۷ میلادی در یکی از برج‌های مخروبه دیوار قدیمی چین، بین «لولان» و «دون‌هوانگ» کشف شد. کاشف نامه‌ها، «سر اورل اشتاین»، این نامه‌ها را با خود به موزه بریتانیا در لندن برد. رایشلت نامه‌های باستانی را در مجموعه دست‌نویس‌های سغدی موزه بریتانیا، جلد دوم (۱۹۳۱ م) به آلمانی ترجمه کرد.^۱

هنینگ نامه شماره دو را، که بلندترین نامه است و حدود ۶۳ سطر دارد، بررسی، و تاریخ آن را حدود ۳۱۲ میلادی تعیین کرد. آخرین اطلاعات را درباره نامه‌های باستانی سیمز-ویلیامز در *دیره/المعارف/ایرانیکا* ۱۹۸۵ داده‌است.^۲

در این پژوهش، نامه چهارم از نامه‌های باستانی، ابتدا حرف‌نویسی و آوانویسی، سپس به فارسی برگردان، و واژه‌نامه این متن تهیه شده‌است. این نامه برای نخستین

^۱ Reichelt, H. Die Soghdischen Handschriften-reste des Britischen Museums, II, Heidelberg, 1931.

^۲ Sims- Williams, N. Ancient Letters, 1985, E I II/I: 7-9.

بار است که آوانویسی، و به فارسی برگردان می‌شود. آوانویسی متن براساس فرهنگ سغدی دکتر بدرالزمان قریب (۱۳۷۴) انجام شده‌است.

۲. نامه‌های باستانی سغدی: در سال ۱۹۰۷ میلادی، باستان‌شناس شهیر مجاری، «سر اورل اشتاین»^۱ کاوش‌هایی را در مسیر جاده ابریشم انجام داد که آثار بسیار گران‌بهایی از این مناطق به دست آمد. این اسناد در یکی از برج‌های دیده‌بانی مخروبه سلسله هان در ۹۰ کیلومتری غرب دون‌هوانگ^۲ در ایالت گانسو^۳ (بین دون‌هوانگ و

^۱ Sir Aurel Stein

^۲ شهرستان دون‌هوانگ (Dun-huang) در شهر جیاوگوان، شرق ایالت گانسو واقع است. این شهر مرزی دروازه راه تجاری آسیای مرکزی به شمار می‌آمد که به سال ۱۱۷ قبل از میلاد توسط امپراطوری وودی (Wudi) از سلسله هان تأسیس شد. شهر دون‌هوانگ آخرین منزلگاه حفاظت‌شده برای مسافران و بازرگانان جاده ابریشم بود و تجارت قبل از حرکت به سوی سین‌کیانگ مدتی را در این شهر برای استراحت، تیمار اسبان و اشتراک خود سپری می‌کردند و در موگاو (Mogao) - غارهای هزاربوا - برای سفر خود به دعا و نیایش متوسل می‌شدند. با موقعیتی که این شهر در آن روزگار داشت می‌توان گفت که نقطه ورود مبلغان آیین بودایی و محل تقاطع دو شاخه مهم جاده ابریشم بوده‌است.

^۳ گانسو (Gansu یا su-Kan) با وسعتی در حدود ۴۵۴۰۰۰ کیلومترمربع در شمال شرقی چین واقع شده‌است. همسایگان این ایالت در غرب سین‌کیانگ، شرق شانسو، شمال مغولستان داخلی است. مرکز گانسو، لان‌جو (Lanzhou) در جنوب شرقی واقع شده‌است. از شهرهای دیگر این ایالت می‌توان به وووی، جیوگوان و دون‌هوانگ اشاره کرد. در مسیر جاده ابریشم گانسو نقش بسزایی در تبادلات اقتصادی و فرهنگی بین چین و غرب داشت. دیوار بزرگ را چندان گسترش دادند تا این منطقه را در بر گیرد.

لویانگ) و ۵۵۰ کیلومتری شرق لولان^۱ در محوطه باستانی «T.XII.a»^۲ تاخورده به دست آمد.^۳

نامه‌های کهن سغدی به زبان و خط سغدی توسط سغدیان مقیم سین‌کیانگ^۴ (ترکستان چین) و گانسو خطاب به هم‌وطنان‌شان در غرب (سغدیانا و سمرقند) و

^۱ لولان (lou lan) یا کروانا، شهر تجاری کوچک و متری با تاریخی ۱۶۰۰ سال، و جمعیتی ۱۴۰۰۰ نفری، هم‌مرز دون‌هوانگ و شهر نیا و در غرب دریاچه لوب نور - شمال شرقی واحد تاریخی - واقع شده بود. این شهر در سال ۱۷۶ قبل از میلاد توسط سلسله هان بنا شد. لولان قلب جاده ابریشم محسوب می‌شد و پل ارتباطی چین به غرب بود؛ چنان‌که بازرگانان نواحی مختلف برای عبور از جاده ابریشم، مدتی را در این منطقه گرد می‌آمدند. لولان با شهرتی که به دست آورده بود، در سال ۶۳۰ میلادی پس از ۸۰۰ سال درخشش، ناگهان از صحنه روزگار محو شد. باستان‌شناسان معتقدند که شرایط بد آب‌وهوا و طغیان رودخانه‌ها، و نیز تغییر مسیر جاده ابریشم این شهر را متروک ساخت. لذا پس از ۱۶۰۰ سال حبس در زیر شن‌های داغ صحرای تاکالامکان، در ۲۸ مارس ۱۹۰۰ میلادی، باستان‌شناس سوئدی، سون هیدن (S. Headn) این شهر خاموش را پس از سالیان مدید کشف کرد.

^۲ نک. نقشه شماره: الف.

^۳ www. sogdian ancient letters. p.1.

^۴ سین‌کیانگ (xinjiang) نامی چینی و به معنی رودخانه غربی است. در زبان فارسی آن را ترکستان چین نامیده‌اند. این ایالت با وسعتی در حدود ۱۶۰۰۰۰۰ کیلومترمربع در شمال شرقی چین در همسایگی کشور قرقیزستان، تاجیکستان و پاکستان در غرب و فلات تبت در جنوب و ایالت گانسو در شرق واقع شده‌است. مرکز آن اورومچی (Urumqi) و از شهرهای مهم آن کاشغر، ختن و تورفان است. ایالت سین‌کیانگ در زمان سلسله کینگ بدین نام خوانده شد.

برخی از نواحی منتهی به چین نظیر دون‌هوانگ، سوزهو^۱، گوزانگو^۲ جین‌چنگ^۳ نوشته‌شده، که میان شهرهای مزبور و خاک اصلی سغد (به‌خصوص سمرقند) رابطه بسیار نزدیک وجود داشته‌است. نامه‌های مزبور تحولات سیاسی در چین شمالی، ناامنی راه‌ها، مشکلات و مسائل تجاری در سغد، شرایط زندگی و فعالیت‌های روزمره بازرگانان ساکن در لویانگ^۴ را بازگو می‌کند (Sims Williams, 2001: 47). این گونه به نظر می‌رسد که دست‌نوشته‌ها درکیف پستی، در مسیر عبور از مرکز چین به غرب توسط نگهبانان مرزی چین مصادره گردیده‌است و هرگز به دست دریافت‌کنندگان نرسیده‌است. این اسناد شامل پنج نامه کامل و چهار تکه‌پاره شبیه به نامه است که پیچیده در ابریشم قهوه‌ای‌رنگ، درون یک پاکت پارچه‌ای زیر از جنس کتان به دست آمد (نک: تصویر شماره دو). تمام نامه‌ها تاشده بودند و این تاخوردگی، نوشته‌های نامه‌ها را تا حد امکان محفوظ نگاه داشته‌بود. البته آسیب‌دیدگی‌های جزئی در لبه بیرونی برخی از نامه‌ها دیده می‌شود. کاغذهای مربع‌شکلی که این نامه‌ها بر روی آن نوشته‌شده، از لحاظ اندازه ابعاد از یک نظم

^۱ امروزه سوزهو (Suzhou) با نام جیاوگوان خوانده می‌شود. جیاوگوان در شمال غرب ایالت گانسو است و همچون شهرهای دیگر ایالت در جاده ابریشم، از اهمیت خاصی برخوردار بود.

^۲ امروزه گوزانگ (Guzang) با نام وووی (Wuwei) خوانده می‌شود. وووی در شمال شرقی گانسو واقع است.

^۳ امروزه جین‌چنگ (Jincheng) تحت عنوان لان‌جو (Lanzhou) مرکز گانسو است که در شمال این ایالت واقع شده‌است.

^۴ لویانگ یکی از شهرهای شمالی هنان است که از نظر تاریخی قدمتی کهن داشته و سالیان سال پایتخت سلسله‌های بزرگ چین بوده‌است و از آن به‌عنوان یکی از هفت پایتخت بزرگ باستانی چین یاد می‌کنند.

ویژه برخوردار بوده است که خود بیانگر یک اندازه استاندارد برای این اسناد است. عرض نامه‌های سغدی در حدود ۲۲ سانتیمتر است که اندازه استاندارد نامه‌های آن روزگار بوده است.^۱ از دید باستان‌شناسان این موارد بسیار مهم است (Stein, Aurel, v.2, chap. xviii, p. 671, 1921).

پژوهشگران در مورد تاریخ دقیق تحریرنامه‌ها اختلاف نظر دارند. «سر اورل اشتاین» از دیدگاه باستان‌شناسی موفق شد زمان دقیق نامه‌ها را مشخص کند. او به استناد مدارک چینی که از برج‌های نگهبانی همان منطقه پیدا شده بود، معتقد است این نامه‌ها در سال ۱۳۷ میلادی نوشته شده‌اند. و. ب. هنینگ^۲ در مقاله «تاریخ نامه‌های سغدی» نظریه اشتاین نیمه اول قرن دوم را رد کرده، و معتقد است حوادث و اتفاقاتی که در نامه دوم بدان اشاره می‌شود - تاراج و ویرانی شهر لویانگ ویه^۳ و نیز فرار امپراتور توسط هونها - در سال‌های ۳۱۱ و ۳۱۲ میلادی است. آ. فوجیدا^۴ و

^۱ با بررسی و مطالعه نامه‌ها متوجه می‌شویم، نامه‌ها مطابق با الگوی سنتی، با سبک ساده نامه‌نویسی و به زبان محاوره‌ای - حاوی لغات بسیار ساده که در زندگی روزمره به کار رفته است - نوشته شده‌اند. نامه با عبارت مؤدبانه و احوال‌پرسی خاص شروع، و با نام نویسنده، گیرنده، محل و تاریخ نامه به پایان می‌رسد. بر روی پاکت نامه، آدرس گیرنده و فرستنده با ساختار نامه‌های امروزی نوشته شده است.

^۲ W. B. Henning

^۳ شهرستان یه (Ye) یکی از شهرهای باستانی چین است که در شهر آنیانگ، در ایالت هنان واقع شده است؛ این شهر سالیان سال برای پادشاهان سلسله شمالی حائز اهمیت بوده و در زمان سلسله وی (Wei) شرقی و کی (Qi) شمالی به عنوان پایتخت برگزیده شده بود.

^۴ Akira.Fujieda

هارمات^۱ خلاف نظر هنینگ را دارند. هارمات معتقد است اتفاقاتی که در نامه دوم بدان اشاره می‌شود، در سال‌های ۱۹۰ تا ۱۹۵ میلادی رخ داده‌است؛ درحالی‌که فوجیدا، تاریخ نامه‌ها را قرن شش میلادی می‌پندارد و سرانجام به دفاع از نظریه هنینگ، سیمز-ویلیامز معتقد است که ویرانی شهرهای لویانگ ویه و فرار امپراتور از لویانگ، در سال ۳۱۱ میلادی اتفاق افتاده‌است؛ لذا تاریخ نامه دوم را در همین سال‌ها می‌داند^۲. به‌هرحال با توجه به اتفاقاتی که در نامه‌ها بدان اشاره شده‌است، می‌توان حدس زد که نامه‌ها در سال ۳۱۳ میلادی نوشته شده‌است.

۲-۱. نامه چهارم

نامه چهارم سغدی در سال ۱۹۰۷ میلادی با ابعادی در حدود ۱۸×۳۲ سانتیمتر، در محوطه باستانی (T. XII.a) در غرب دون‌هوانگ تاخورده به دست آمد. در قسمت بیرونی آن نشانی دیده می‌شود و در متن نامه، هشت خط افقی (راست به چپ و در حاشیه سمت راست آن یک خط عمودی (از بالا به پایین) نوشته شده‌است^۳. گفتنی است که در اثر تاشدن و گذشت زمان، نامه فرسوده، و از بین رفته‌است (مراجعه شود به تصویر شماره یک). این نامه در نهم آذر (سی نوامبر) سال ۳۱۳ میلادی توسط مردی -که نامش مشخص نیست- خطاب به شخصی به نام نیوآبرت^۴ (فرزند) یوزرزمک^۵ نوشته شده‌است. از محل زندگی نویسنده نامه اطلاع دقیقی در دست

^۱ Ja. No Harmatta

^۲ Hening, W. B., . p. 1 → www. Iranica. com

^۳ Reichelt , 1931, vol.2 , p.27

^۴ Nīwābirt

^۵ Yōdārazmaka

نیست، ولی این احتمال وجود دارد که محل سکونت گیرنده نامه نیوابرت- تورفان باشد.

۲-۲. حرف‌نویسی

1- 'D βγw xwt'w nyw'βyrtw ywδrzmkw pyšt MN xypδ β[n]tk ny'zkyn^۱
LP ŠLM nm'čyw

2- sp'tz'nwk KZNH 'YkZY ZkyHMw βγ''nw βyrt 'HRZY βγ zyrn^۲
ZKZYβč ''γ['t] 'HRZY čnn ZK
ptkntw 4r 3- n'z'kk zyrn pr'δt kδ 8-100 'HRZYm m.h βγ'yčt

3- rwδk 'HRZYβč

4- δykh ''γt tryh °ZYm xryny 'HRZYm ZK δykh wyth 'HRZY m np'yysy
č'γwnčh Zym

5- tryyh prm'y xryt 'HRZY ZNH w'wspw^۶ wyspδr βr'm^۷ 'HRZY mwδy L'
KZNH βyrt

^۱ رایشلت: zy'nkyn

^۲ رایشلت: rm

^۳ رایشلت: βγ'č

^۴ این واژه به معنی جرم و گناهکار است، ولی در بافت جمله مزبور به معنی بدهکار است.

^۵ ریشه نامعلوم است.

^۶ رایشلت: w'sp

^۷ رایشلت: wy'sp δβr'm

- 6- 'PZYtn pr'δt βw'y¹ 'HRZYtn mδw prstyt² wn'n(-w)^۳ 'HRZY 'mδ pty'δ
L' βy'rt βwt⁴
7- 'HRZY kδ δrwt'nh⁵ L' myry 'HRZYt βy wty⁶ L' syy 'HRZY ZK
pxš'βy'⁷ MN βntk
8- 'LZKw[^] rwδk 'βy'tw wny⁹ kδ L' 'HRZYšw mδw wxw'n wny
9- krt ZNH δykh 10 myk m'xw kδ 10-5 sxth.

۳-۲. آوانوشت

- 1- ar βayu xutāw Nīwāβirtu Yōdarazmaka pišt čan xēpθ β[an]dē niyāz –
k[ī]n zār δrūt namācyu
2- spāt – zānuk čānu kaδuti wēšān(u) βayānu βirt erti bay zirn xoti – fač
āy[at] erti čann xō
3- nāzakk zirn parāδt kaδ 8-100 erti – m m.h βayēšt patk(ə)ntu 2-100 20-3
rōδak erti – fač
4- δey āyat tryh ti – m xarīnē erti – m xō δey wīt erti – m nipēse čāyōnč
ti – m
5- tryyh framāy xrit erti yu wispu wispaθr βarām erti muḍi nē čānu βirt

^۱ وجه امکانی مجهول، سوم شخص مفرد.

^۲ رایشلت: prsty

^۳ وجه امکانی معلوم، سوم شخص مفرد.

^۴ وجه امکانی مجهول، سوم شخص مفرد.

^۵ ریشه نامعلوم است.

^۶ رایشلت: ptwh

^۷ ریشه نامعلوم است.

^۸ رایشلت: rōnkw به معنای «قوی، مستحکم، امن» است.

^۹ وجه امکانی معلوم، سوم شخص مفرد.

6- utəti-tan parāδt βawē erti – tan maδu frastayt wanān(- w) erti (ə)maδ
patyāδ nē (ə)βyart βōt

7- erti kaδ δrutān nē mirē erti – t βay waytā nē sayē erti xō pxš'βy' čan
βandē

8- paru rōδak aβyātu wane kaδ nē erti – šu maδu wixwān wanē

9- kart yu δeγ 10 myk māxu kaδ 10-5 sayd.

۴-۲. برگردان فارسی

آدرس نامه:

از: خدمتگزار نیازمند

به: خداوندگار (= جناب سرور) نیوَابرت^۱ (فرزند) یوزرزمک^۲

۱. به خداوندگار (= جناب سرور) نیوَابرت (فرزند) یوزرزمک و از طرف بنده

نیازمندش، هزار درود، نیایش،

۲. نماز (= دوزانوزده) چون به خدایان، می دهد (= تقدیم می کند) و سرور آن زر را

آورد.

۳. و از آن زر نازک (= کوچک) فروخت اگر (به اندازه) هشتصد، و سروران ۲۲۳

(سکه) روی بدهکار (است) و از (طرف) شما

۴. نامه آمد، باشد که برای من بخرد و من آن نامه را دیدم و برای من

بنویس چطور که به من

^۱ Nīwāβirt

^۲ Yōδarazmaka

۵. فرمان می‌دهی بخرم و همه آن را بیاورم و چون شراب به دست نیاورد، پس

۶. برای تو می‌تواند بفروشد پس برای تو شراب فرستاد و اینجا جامی یافت

نمی‌شود

۷. و اگر.....از بین نرود، پس ای سرور، ترا رنج نباشد و آن از

(طرف) خدمتگزار

۸. زیرا (سکه‌های) مس را می‌توان به خاطر نگاه داشت. مگر نه، و او را اینجا،

فراخوانم.

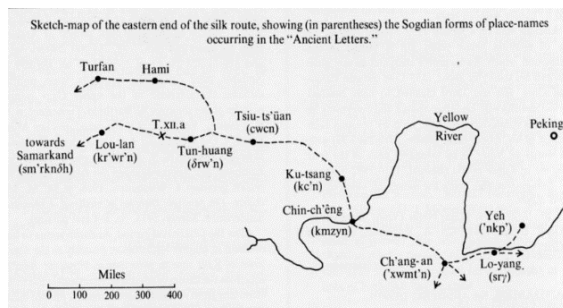
۹. انجام شد (= نوشته شد) این نامه به ماه، دهم و روز پانزدهم سپریس^۱.

۳. نتیجه‌گیری

نامه‌های باستانی که قدیم‌ترین آثار مفصل به زبان سغدی است، از نظر زبان‌شناختی و دربرداشتن اشاره‌هایی به حوادث تاریخی و چگونگی نامه‌نویسی حائز اهمیت است. این اسناد شامل پنج نامه کامل، و چهار نامه ناقص احتمالاً متعلق به سده چهارم میلادی است. نامه‌ها اوضاع سیاسی ناآرام امتداد جاده ابریشم را پس از ویرانی پایتخت جین. لویانگ نشان می‌دهد. این اسناد از نظر زبان‌شناختی و دربرداشتن اشاره‌هایی به حوادث تاریخی و چگونگی نامه‌نویسی حائز اهمیت است.

^۱ هنینگ معتقد است که نامه، در نهم آذر (سی نوامبر) سال ۳۱۳ نگاشته شده است (Henning, 1954, p. 615).

۴. تصاویر

نقشه شماره الف (Sims-Williams, 1992, Encyclopedia Iranica)

تصویر شماره ۱ (Stein, 1921: 4/329)

تصویر شماره ۲ (Stein, 1921: 4/333)

کتابنامه

- ابوالقاسمی، محسن (۱۳۷۳)، *تاریخ زبان فارسی*، تهران: سمت.
- تفضلی، احمد/ آموزگار، ژاله (۱۳۷۷)، *تاریخ ادبیات پیش از اسلام*، تهران: سخن.
- زرشناس، زهره (۱۳۸۰)، *جستارهایی در زبان‌های ایرانی میانه شرقی*، تهران: فروهر.
- _____، (۱۳۸۰) *شش متن سغدی (بخش نخست)*، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- قریب، بدرالزمان (۱۳۷۴)، *فرهنگ سغدی*، تهران: فرهنگان.
- Henning, W.B., (1948), *The date of the sogdian ancient letters*, *Bulletin of the School of Oriental and Africa Studies*, University of London, vol.12, pp.601 – 15.
- Mackenzie, D. N. (1971), *A Concise Pahlavi Dictionary*, oxford.
- Reichelt, Hans. (1931), *Die Soghdischen Handschriftenreste Des Britischen Museums*, Heidelberg.
- Sims-Williams, N. (2001). *Monks and Merchants Silk Road Treasures from Northwest china*. New York.
- Stein, A. (1921), *Serindia, Detailed report of explorations in central asia and westernmost china*, vol. 2,4.

Translation and Analytical Survey of Sogdian Ancient Letters

(The Fourth Document)

Saeed Nazari

Islamic Azad University, Sanandaj

Abstract

Sogd was the ancient name of a place near Badaxshān valley. The central of this city was Samargand. In Sasanian era, Sogdian people were known for their business activities especially with China and India. It also was considered as one of the Iranian main economic centers. Several works have been remained in this language. One of the most important works are Sogdian ancient letters. They were discovered in 1907 by the British archeologist Sir Aurel Stein in one of the watchtowers of the Great Wall of China. These letters include five complete letters and four incomplete ones. They recount the political and social developments of Chinese people at that time. The fourth letter was written by a man addressed to a person from the Turfan people named "Niva Burt" on the 9th of Azar (November 30) of 313 AD.

Keywords: Sogd, Sogdian Ancient Letters, the Fourth Document